

Československu věrni zůstali

Životopisné rozhovory s německými antifašisty

Barbora Čermáková a David Weber (edd.)

Otto Seidl

Tradice politického angažmá se v rodinách dědila z generace na generaci. Tak tomu bylo i u Seidlů. V roce 1938 však politická konfrontace přerostla v ozbrojené útoky a Otto Seidl se těchto střetů s ordnery účastnil. Na konci srpna musel opustit rodné Kraslice a uprchl nejprve do vnitrozemí a na sklonku roku 1938 do Švédska, kde už zůstal.

Rozhovor s Otto Seidlem (nar. 1913) natočil Tomáš Okurka
30. 4. 2008 v Berlíně.

Členové Socialistické mládeže v Kraslicích, 1932

Pane Seidle, v rámci našeho projektu se zajímáme o osudy německých antifašistů z bývalého Československa. Chtěl bych vás požádat, abyste nám vyprávěl příběh svého života. Začneme prosím u vašeho dětství. Kde a kdy jste se narodil, z jaké rodiny pocházíte?

Narodil jsem se v roce 1913, rok mého narození patří ještě do doby rakouské monarchie. Rodiče byli velmi chudí, z ekonomických důvodů se ani nemohli vzít, byl jsem tedy nemanželským dítětem. Žili jsme v městečku Kraslice v Krušných horách. Po první světové válce, když se měnily hranice v Evropě, jsme se rázem ocitli v novém státě, ačkoli jsme žili stále ve stejném městě. Ten nový stát se jmenoval Československá republika, ale pro nás se tím mnoho nezměnilo. V našem kraji žilo snad devadesát devět procent Němců a tak to zůstalo i po vzniku Československa. Jenom když jsem šel v září 1919 poprvé do školy, už tam nevisel obraz císaře, ale obraz prezidenta Masaryka, což nám dětem bylo celkem jedno – prostě tam visel jiný obraz. Ve třídě nás bylo sedmdesát dva dětí, to by bylo dnes nemyslitelné. Představte si, jak těžké to muselo pro učitele být, aby nás něčemu naučili. Po škole, ve čtrnácti letech, jsem šel na učení do závodu na výrobu hudebních nástrojů. To bylo v Kraslicích hlavní průmyslové odvětví.

Učil jste se ve škole také česky?

Ano, na měšťanské škole jsme měli dvě nebo tři hodiny týdně češtinu. Mě čeština zajímala a po třech letech jsem se dokázal už celkem dobře dorozumět. Čeština se mi líbila už jenom z muzikálních důvodů, protože má moc hezký zvuk. Česky jsme ovšem mohli mluvit jen s těmi několika málo Čechy, hlavně úředníky, kteří byli v Kraslicích, protože na cestování po ostatním Československu jsme neměli peníze. Ale s těmi Čechy v Kraslicích jsme si rozuměli velmi dobře, byli to naši přátelé.

Angažoval jste se už v mládí politicky?

Ano. Já jsem pocházel ze sociálnědemokratické rodiny. Už můj dědeček, který se narodil v roce 1848, byl v sedmdesátých letech u sociálních demokratů. Můj otec byl po první světové válce taky v sociálnědemokratické straně, stejně tak moje matka i bratr. A v našem městečku se to vyvinulo tak, že tu byly dvě fronty – sociálnědemokratická nebo internacionální a pozdější nacionalistická. Mezi nimi byla hranice a jen málo kontaktů. Člověk byl mezi svými lidmi, které znal, a druhý tábor byl na druhé straně. Po roce 1933, se to napětí obrovsky přiostrřilo.

V roce 1928 jsem vstoupil do organizace Socialistická mládež (Sozialistische Jugendverband), zkratku měla SJ. To nebyla komunistická, ale sociálnědemokratická organizace, byla to součást sociálnědemokratické strany. Asi po dvou letech jsem se stal jejím předsedou, a to mi přineslo problémy v práci, takové lidi v mnoha podnicích chtít neměli. Strana mi pak přidělila placené místo kolportéra sociálnědemokratických novin a tím jsem se ve městě stal pochopitelně také známým.

Jak jste vnímali dění v sousedním Německu po nástupu Hitlera k moci?

Po roce 1933 k nám přicházeli uprchlíci z Německa a sociální demokraté se o ně starali. Podporovali jsme je, jak jsme mohli – finančně pochopitelně málo, protože jsme byli jednou z nejchudších stran v Evropě. Ti lidé přecházeli přes hranici v noci nebo za mlhy. Pro někoho, kdo se tam vyznal, to bylo docela jednoduché. Na hranicích byly sice kontroly, ale nemohly uhlídat všechno. Uprchlíci pak přišli nejdřív do konzumního družstva, to byla součást dělnického hnutí, a řekli: „Já jsem německý uprchlík, sociální demokrat, a potřebuju pomoc.“ Dostali tam adresu, kam mohli každé poledne přijít a byli těmi chudými lidmi pozváni na oběd. To byla první pomoc pro uprchlíky, kteří k nám přišli. O tom, že nás později potká podobný osud, jsme tenkrát neměli ani zdání. Tehdy se všeobecně věřilo, že to Hitlerovo strašidlo za pár měsíců zmizí, tak jako

Letní tábor Socialistické mládeže, Lomnice 1932

ty různé vlády za výmarské republiky. Půlrok, a bude po strašidlu. To si nemysleli jen jednodušší lidé, ale také ti vysoce postavení, věřilo se tomu všeobecně.

Jak si vzpomínáte na napětí mezi sociálními demokraty a Henleinovými přívrženci v roce 1938?

To bylo opravdu kritické. V celém svém životě jsem měl jenom jediného skutečně osobního nepřítele. Byl to můj spolužák ze školy, pak jsme spolu pracovali v závodech u jednoho stolu, ale nikdy jsme se nekamarádili. A v září 1938 najednou při práci vytáhl z šuplíku dýku a vrazil ji do toho stolu mezi nás: „Už to nebude dlouho trvat a budete na řadě.“ Taková byla nenávist mezi některými lidmi. Tohle byl můj jediný skutečný nepřítel, ale celkově to napětí bylo obrovské.

V srpnu 1938 se v Kraslicích v hotelu konala velká manifestace, na které měl hovořit Konrád Henlein. A Republikanische Wehr, ve které byl i můj otec, bratr, strýc a tchán a my mladí jsme také pomáhali, svolala svoje členy, aby se tohoto shromáždění také zúčastnili, a chtěla proti Henleinovi postavit vlastního řečníka. Nejprve nám chtěli zabránit ve vstupu, ale byla to veřejná manifestace, tak nás museli pustit. Tak jsme tam všichni vrazili - bylo nás dvě stě - a tvořili jsme celkem silnou menšinu v tom sále. Požadovali jsme postavení svého vlastního řečníka, což samozřejmě nebylo dovoleno, ale představitel okresního úřadu, který na tu akci dohlížel, ji rozpustil, aby nedošlo k nějaké rvačce. Venku byly velké plakáty s nápisem „Henlein hovoří“ a naši lidé vytiskli takovou cedulku „ne“, kterou tam nalepili: „Henlein nehovoří“. My jsme se z toho ohromně radovali a ti druzí měli zase obrovský vztek. To celou situaci ještě přiostrilo.

Vy jste pak v září 1938 musel z Kraslic utéct.

Ano, dost zajímavým způsobem. V září jsme se s lidmi z Republikanische Wehr skoro každý večer scházeli v Dělnickém domě, neboť tehdy byly

pořádány útoky na Lidové domy - byly vypalovány. My jsme se tam scházeli, abychom náš Lidový dům bránili. A kromě toho jsme se tam dovídali, co se děje nového a jak to bude dál. To bylo ohromně zajímavé: televize tenkrát nebyla, rádio mělo jen málo lidí, nikdo neměl telefon, byly jenom noviny. A tak jako každý večer jsem tam šel taky 22. září. Šel jsem sám, moje žena zůstala doma. Šel jsem do toho Lidového domu, ani jsem nebyl moc oblečen, prostě jako každý den, a už nikdy jsem se domů nevrátil. Bez jakékoli přípravy, že bych si vzal něco s sebou. Měl jsem jenom chlebník, ve kterém jsem měl důležité papíry a pistoli, kterou mi opatřila strana na sebeobranu. S tím jsem odešel, na peníze jsem nemyslel, říkal jsem si, že se večer vrátím domů. Ale domů jsem se už nikdy nevrátil. Až po víc než padesáti letech jsem mohl ten dům aspoň vidět, kde jsem bydlel a který jsem musel opustit se vším, co tam bylo. Moje žena pak přišla za mnou, ale také jenom s kabelkou.

Ten večer se rozhodlo, že ohrožení lidé budou evakuováni z pohraniční zóny, která nemohla být vojensky bráněna. Ta takzvaná Maginotova linie ležela asi třicet kilometrů na jih. Z Prahy nám doporučili, aby ohrožení lidé odešli za tuto linii. Čeští úředníci byli evakuováni vlakem a my jsme šli pěšky třicet pět kilometrů do městečka Chodov u Karlových Varů. Tam už byl připraven tábor pro uprchlíky. To byl tedy můj odchod z Kraslic. Teprve v roce 1990 jsem mohl znovu alespoň vidět ten dům, ve kterém jsem žil. Nemohl jsem se ale podívat dovnitř, protože ti lidé nebyli právě doma.

Jak jste po útěku z Kraslic pokračovali dál?

Z Chodova jsme byli přesunuti do tábora mezi Plzní a Českými Budějovicemi, kde spalo asi tři sta lidí na slámě, jak bylo v těchto táborech obvyklé. Potom přišli četníci a dobrou němčinou nám vysvětlili, že na nádraží stojí zvláštní vlak, který nás odveze k jazykové hranici, kde se bude konat plebiscit. Tak my jsme poslušně nasedli do vlaku, ten jel pak

První máj 1936 v Karlových Varech

přes Plzeň, a když se blížil k německé hranici, začali jsme tušit, že tady něco nehraje. Ten vlak jel totiž do Chebu, a to bylo 2. nebo 3. října, kdy byl Cheb už obsazený Němci. Dojeli jsme do Stříbra a věděli jsme, že už je to území, které má být obsazeno. Tak nás sedm nebo osm vyskočilo ven, ovšem nevěděli jsme, že tam stojí vojáci s bajonety, kteří měli lidem zabránit utéct. Ale z nějakého důvodu nám v útěku nebránili, nepadl žádný výstřel, nikdo nebyl zadržen. Proskočili jsme mezi těmi vojáky a utíkali jsme, jak jsme mohli. Chtěli jsme požádat o pomoc na okresním hejtmanství, ale to se právě vyklízelo, protože německá armáda byla dva kilometry odsud a za pár hodin mělo být Stříbro podle dohody obsazeno. Ve vlaku zůstal můj bratr se svou ženou, otec, matka, tchán s rodinou, přátelé. Nikdo z nich se neodvážil vyskočit. Když dojeli do Chebu, hned je rozdělili – muži vlevo, ženy vpravo – a všichni muži šli do vězení. Bratr byl dva roky v koncentračním táboře v Dachau, otec šel na půl roku do vězení ve Zwickau, tchán taky někam. Prostě všichni muži, kteří byli u Republikanische Wehr, byli hned zatčeni a vyšetřováni.

Jak jste se pak dostal do Švédska?

My jsme se museli dostat pryč ze Stříbra, tak jsme odjeli nejdřív do Plzně a pak do Nového Strašecí. Tam jsme měli dobrého českého přítele, se kterým jsem se znal ještě z Kraslic, jezdili jsme tam spolu na motorce a on byl pak přeložen do Nového Strašecí. Chtěli jsme se dostat do Prahy a tam se přihlásit u strany, abychom získali status utečenců. Dostat se do Prahy bylo tehdy ale hrozně těžké, protože byla skoro válka, město bylo uzavřené, všude byly kontroly a jako uprchlíci bychom se do Prahy nedostali. Ale ten náš přítel v Novém Strašecí nám poradil, že zítra ráno jedou ženy odsud do Prahy prodávat na trh a že se zeptá sousedky, jestli by nás nevzala s sebou. Ona nás vzala, to byl od ní hrdinský čin. Jeli jsme s ní autobusem, a když přišla policejní kontrola a chtěla vidět doklady, tak ta paní řekla, že jsme její děti. Představte si to, čeho se kvůli nám

odvážila! My jsme tedy nemuseli ukázat naše legitimace – kdybychom je ukázali, z toho autobusu by nás vyhodili.

Dostali jsme se do Prahy, přihlásili jsme se u strany, zaregistrovali nás a dostali jsme status uprchlíků. Pak jsme byli skoro tři měsíce v táboře ve Vidovicích a v Praze se mezitím pokoušeli dostat ohrožené lidi za hranice. Já jsem chtěl jít do Skandinávie, ale člověk mohl vyjádřit jen přání, nemohl to určit. No a 10. prosince 1938 mi přišel takový malý lístek: „Jste zařazen do transportu do Švédska, vlak odjíždí 19. prosince z Wilsonova nádraží v Praze.“ Jeli jsme oba s manželkou, ten transport jel přes Polsko, pak přes Baltské moře do Rigy a pak do Stockholmu. A na Štědrý večer 1938 jsme dorazili do přístavu ve Stockholmu. To bylo vysvobození. Byli jsme tam přijati přátelsky. Odvezli nás do jednoho malého města, kde bylo hodně sociálních demokratů, což byl dobrý předpoklad. Na první svátek vánoční, 25. prosince, jsme přišli to takzvaného tábora, což byl dvoupatrový dům, něco jako penzionát. Tam jsme měli po třech nebo čtyřech měsících skutečné postele, s bílým povlečením a tak. Sice nás tam bylo dvacet mužů v jedné místnosti, ale měli jsme zase skutečné postele! Nedalo se tomu ani říkat tábor.

Peníze jsme ze začátku dostávali z fondu v Anglii, bylo to sto padesát švédských korun měsíčně. Z toho se dalo přežít, ovšem velmi prostě. Já jsem pak dostal za velmi malý plat čtyřhodinovou práci v obchodě s hudebními nástroji. Tam za mnou přišli nějací lidé: „My jsme slyšeli, že hrajete na flétnu. Potřebovali bychom flétnistu do orchestru.“ Vyzkoušeli si mě a stal jsem se druhým flétnistou v orchestru. O týden později přišel někdo z městského symfonického orchestru se stejnou prosbou a za dva týdny někdo z třetího orchestru. Netrvalo dlouho a přišel šéf městské hudební školy a řekl mi: „Pane Seidle, rozšiřujeme hudební školu, nebyl byste tak hodný a nevedl byste pro nás některé z kurzů na zobcovou flétnu?“ Učil jsem tam stále víc, až jsem nakonec v roce 1948 dostal plný úvazek.

Bylo možné zapojit se ve Švédsku do odboje proti nacismu?

Ve Švédsku jsme měli velmi omezené možnosti. V našich pasech například stálo: „Držitel tohoto pasu nesmí vyvíjet žádnou politickou činnost.“ Pro nás bylo důležité, abychom se přizpůsobili zvykům země, ve které jsme byli, a přání její vlády. To znamenalo, že jsme se neměli příliš politicky angažovat. Přirozeně jsme se zúčastnili diskuse, která probíhala v Anglii mezi prezidentem Benešem a Wenzelem Jakschem, tedy zahraničním vedením sociálnědemokratické strany. Velmi nás pak zklamalo, když z toho nevzešel dobrý výsledek. Co jsme mohli ve Švédsku dělat, bylo udržovat jméno lepšího Německa; říkat, že ne každý Němec je nacista a že i v Německu je odboj. Emigrantů z Německa ve Švédsku moc nebylo, lidé z Německa chodili spíš na jih a na západ. Ve Švédsku tedy bylo více sudetských Němců než říšských Němců. A protože jsme mluvili německy, byli jsme jednoduše všichni Němci. A formálně jsme byli německými státními občany, když naše území převzal Hitler. To my jsme ale nikdy neuznali a byli jsme později radši bez státní příslušnosti, než abychom státní občanství převzali z Hitlerových krvavých rukou, řeknu-li to takhle vzletně.

Jak jste se cítil, když jste ve Švédsku zjistil, že se po válce nesmíte vrátit do Československa?

Ze začátku jsme mysleli, že válka nebude dlouho trvat a my se dříve nebo později vrátíme. Asi v roce 1942 se k nám začínaly dostávat zprávy o případném vysídlení. Český velvyslanec ve Stockholmu k nám často chodil, společně jsme slavili 28. říjen, zpívali jsme německy československou hymnu. Byli jsme dobří českoslovenští občané. V roce 1943 jsme museli poslat na velvyslanectví náš pas a zpátky jsme dostali dopis, ve kterém stálo: „Jste propuštěni ze státního svazku československého.“ Velmi hezká formulace: „propuštěni“. Už jsme tedy nebyli československými občany. Naději, že se vrátíme domů, jsme mohli definitivně pohřbit. I kdyby Hitlerova říše zítra padla, my se vrátit nemůžeme. Naše vyhlídky byly špatné. A tehdy jsme se vlastně rozhodli, že zůstaneme ve Švédsku,

popřípadě později, podle toho, jak se bude vyvíjet situace v Německu, že přesídlíme do Německa. Ale tuhle variantu jsme zavrhlí v roce 1947. Bylo to těžké rozhodnutí, ale myslím, že jsme se rozhodli správně.

Jaké byly osudy vašich příbuzných za války a po válce?

Když jsme přijeli do Švédska, neměli jsme nejprve s našimi rodinami žádný kontakt. Zprávy o nich jsme získali až po několika týdnech. Matka byla sama doma a pokoušela se nám psát, ale bylo to velmi obtížné, protože všechny dopisy četl cenzor. Napsala například: „Táta dostal práci ve Zwickau, ale je to těžká práce.“ Z toho jsme poznali, že je otec ve vězení. Musela všechno takhle opisovat. Jednu dobu jsme taky zkoušeli psát citrónovou šťávou. Ale to jsme taky nemohli dělat dlouho, protože gestapo na to brzy přišlo. My jsme v ohrožení nebyli, ale lidé, kteří byli tam, ti byli v ohrožení. Viděli jsme se až po deseti letech, v roce 1948, tehdy už bylo našemu synovi osm let. Jak bratr, tak otec nosili červenou pásku, takže nebyli přímo v nebezpečí a formálně mohli zůstat v zemi. Ale nakonec odjeli jedním z takzvaných antifašistických transportů. Mohli si vzít trochu víc věcí než těch dvacet nebo třicet kilo jako ostatní. Rodiče i bratr se svou ženou přesídlili do Bavorska. Tam jsme je navštívili v roce 1948, když jsme mohli poprvé jako švédští občané odjet do Německa. Naproti tomu do Československa jsme nesměli. To bylo kvůli tomu, že jsme byli přívrženci Wenzela Jaksche, že jsme byli proti kolektivnímu trestu pro celý národ. Až do roku 1990 jsme do Československa nesměli, byli jsme „personae non gratae“. Teprve potom jsme mohli navštívit moje rodné městečko a já mohl vidět dům, kde jsem bydlel.

Proč se rozhodli vaši rodiče a příbuzní odejít z Československa? Jako antifašisté mohli přece zůstat.

Ano, mohli zůstat. Ale otcí bylo přes padesát a v Kraslicích nenašel práci. Většina přátel a známých byla vysídlena a přišli noví lidé, kterým slíbili

První máj 1939 ve Švédsku, O. Seidl s flétnou

Otto Seidl, Berlin 2008

levné domy. To se rodičům přirozeně nelíbilo. Všichni lidé, se kterými chodili hrát karty nebo dělali výlety nebo chodili na pivo, všichni byli pryč. A rodiče věděli, že otec může dostat práci v Bavorsku u jednoho výrobce hudebních nástrojů. A bratr jinde taky. Dali přednost tomu, že mohli být opět s přáteli. Odešli tedy dobrovolně, protože to v Kraslicích nemohli psychicky unést. V Bavorsku sice nemohli dosáhnout žádného velkého majetku, ale mohli tam každopádně žít.

Teď se nacházíme na velvyslanectví České republiky v Berlíně. Identifikujete se dnes ještě s Českou republikou, respektive s Československem, tedy se státem, kde jste vyrůstal?

Můžu říci ano i ne. Ne ve všech směrech. Nejednalo se s námi jako s občany toho státu. Ale pocit vlasti má člověk stále. Měli jsme silné pouto k místu, kde jsme vyrůstali, ale k nacionalismu to u nás nikdy nevedlo. Pro nás jakožto sociální demokraty byl důležitý internacionalismus, nikoli nacionalismus. Nacionalismus u nás nebyl ani český, ani německý. Německý vůbec ne, ten měl velmi špatnou pověst. Nebylo to pro nás jednoduché, hlásit se ve Švédsku k tomu, že jsme Němci. Švédové nás viděli jako Čechy a těžko chápali, že nemluvíme česky. My jsme jim říkali, že jsme z Československa, že jsme českoslovenští občané, ale že jsme příslušníky německé menšiny v té zemi. To trvalo dlouho, než jsme to Švédům dokázali vysvětlit.

Co pro vás znamená prohlášení vlády České republiky z roku 2005, v němž vyjádřila německým antifasistům z Československa hluboké uznání a omluvu, že se po skončení války nedočkali zaslouženého uznání, ale bylo s nimi naopak mnohdy jednáno jako s nepřátelským obyvatelstvem?

Z tohoto prohlášení jsem měl velkou radost. Já nestojím o žádné odškodnění, a kdybych měl dostat třeba sto eur jako odškodnění, tak bych je věnoval na dobročinné účely. Nejradši bych je ale věnoval těm lidem, kteří mně pomáhali při mém útěku. Bohužel nevím, co s nimi bylo dál.

Například paní, která nás zachránila v tom autobuse, abychom se dostali do Prahy. Pro tyto lidi nebo jejich děti bych rád dnes něco udělal, kdybych mohl.

Toto prohlášení tedy vítám, je to určitě dobrý krok. Ale dělají se i další kroky, jako například dnes tady ta diskuse, a jsem rád, že na sklonku života tohle ještě můžu zažít. Jsem rád, že se setkávám s lidmi, kteří se o tyto věci zajímají a předávají je dál. Všiml jsem si, že moje děti i jiné děti málokdy jdou za rodiči a řeknou jim: „Tati, vyprávěj mi.“ Každý člověk zažil něco jiného a každý člověk by mohl o svém životě napsat knihu. Já jsem o svém životě napsal knihu, ale jen díky tomu, že za mnou přišel jeden pán a řekl mi: „Jste už ve Švédsku jediný, kdo z té skupiny lidí z roku 1938 žije.“ Jinak už žijí jenom lidi, kterým tehdy bylo kolem deseti let, a ti toho tolik vyprávět nemůžou. A i ti už pomalu vymírají. Další už jsou lidé té třetí generace, kteří se tady už narodili a jsou už úplní Švédové. Ti se styděli, když na ně rodiče před ostatními dětmi mluvili německy. Jsem rád, že vám můžu svůj příběh vyprávět, protože ostatní lidé už nežijí. Já jsem byl přesně na té hranici, že jsem byl ještě mladý, ale už dost starý na to, abych tu dobu prožil politicky. Takových lidí je už velmi málo.